

ВИБІР АКСІОЛОГІЧНОЇ ТА ЕТИЧНО-ДУХОВНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Проф. І. В. Кочін, доц. О. М. Акулова, доц. П. І. Сидоренко, Т. М. Гут, І. Ф. Шило,
В. М. Василенко, В. М. Ільїна, О. О. Гайволя, канд. мед. наук Д. О. Трошин

ДЗ «Запорізька медична академія післядипломної освіти МОЗ України»,

Кіровоградський базовий медичний коледж ім. Є. Й. Мухіна,

КУ «Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф»
Запорізької обласної ради,

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Запорізької області

Досліджено, проаналізовано і критично оцінено основні системи етичних і духовних цінностей як основи становлення і подальшого розвитку сучасної української вищої медичної освіти. Доведено, що розбудова вищої медичної освіти та виховання медичних працівників в Україні мають ґрунтуватися на традиційних християнських цінностях.

Ключові слова: вища медична освіта, медичні працівники, етичні і духовні цінності, традиційні християнські засади виховання.

ВЫБОР АКСИОЛОГИЧНОЙ И ЭТИЧЕСКИ-ДУХОВНОЙ СТРАТЕГИИ СТАНОВЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ВЫСШЕГО МЕДИЦИНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Проф. И. В. Кочин, доц. О. М. Акулова,
доц. П. И. Сидоренко, Т. М. Гут, И. Ф. Шило,
В. Н. Василенко, В. М. Ильина, А. А. Гайволя,
канд. мед. наук Д. А. Трошин

Исследованы, проанализированы и критически оценены основные системы этических и духовных ценностей как основы становления и последующего развития современного украинского высшего медицинского образования. Доказано, что перестройка высшего медицинского образования и воспитание медицинских работников в Украине должны основываться на традиционных христианских ценностях.

Ключевые слова: высшее медицинское образование, медицинские работники, этические и духовные ценности, традиционные христианские принципы воспитания.

THE CHOICE OF AXIOLOGICAL AND ETHICAL-AND-SPIRITUAL STRATEGY OF THE MODERN UKRAINIAN HIGHER MEDICAL EDUCATION MAKING

I. V. Kochin, O. M. Akulova,
P. I. Sidorenko, T. M. Gut, I. F. Shilo,
V. M. Vasilenko, V. M. Il'ina, O. O. Gajvolya,
D. O. Troshin

Researched, reviewed and critically evaluated the basic systems of ethical and spiritual values, as a basis for the formation and subsequent development of the modern Ukrainian higher medical education. It is proved that alteration of higher medical education and education of medical workers in Ukraine must be based on traditional christian values.

Key words: higher medical education, medical workers, ethics and spiritual values, traditional christian principles of education.

Процеси демократизації українського суспільства спонукають нас уважно ставитися до питань перебудови педагогічного мислення професорсько-викладацького складу вищих медичних навчальних закладів (ВМНЗ) і реформування вищої медичної освіти (ВМО) в Україні на традиційно-християнських засадах [4, 6, 7]. Відходить у минуле час, коли «влада» навчала і виховувала народ відповідно до своїх потреб. За умов демократії медичні працівники (МП) мають бути не лише обізнаними

й вихованими, етично і духовно зрілими, а й здатними активно діяти, впливати на обставини особистого і суспільного життя [1]. Потреба глибинної перебудови ВМО є об'єктивною необхідністю, що диктується процесами трансформації українського суспільства — відходом від тоталітаризму і входженням у стан громадянського устрою.

Мета роботи — дати оцінку системам етично-духовних цінностей для пошуку й визначення стратегії становлення та шляхів подальшого

розвитку ВМО в Україні на традиційно-християнських засадах.

Аналіз переходу від однієї системи етично-духовних цінностей до іншої виявляє одну надто важливу особливість цього процесу: головна боротьба завжди розгортається навколо вершини ієрархії цінностей, тобто навколо «головного предмета віри». Він — цей «головний предмет віри» — насправді визначає характер, зміст і спрямованість усієї етично-духовної системи. У християн — це віра в Бога, що є втіленням Абсолюту Любові й Добра. У комуністичній ідеології — це віра в «справу комунізму». У нацистів — віра у свою націю, що покликана панувати над іншими народами тощо [1, 8].

З точки зору християнського світогляду тут ідеться про вибір між системою, яка орієнтується на віру в Бога, і системою, що ґрунтується на ідолопоклонстві, коли віра в Бога відкидається, а головним предметом її обирають якусь ідею класового, расового, етнічного, релігійного або іншого характеру. Таке розуміння проблеми до вибору системи етично-духовних цінностей дає поштовх до пошуків стратегії та шляхів відновлення, становлення і подальшого розвитку ВМО в Україні. Насправді ВМО стоїть перед вибором між поверненням до традиційно-християнської системи освіти і виховання, з одного боку, та переорієнтацією на один із різновидів антихристиянських систем цінностей — з іншого. Дві системи цінностей, матеріалізм і християнство, дві етики, етика боротьби і етика любові — це два шляхи і два вирішення долі людства в будь-якому масштабі [2, 3, 7, 9].

Традиційно-християнська стратегія передбачає віру в Бога, в Абсолют Любові й Добра. Вона визнає гріховну слабкість людини і має на меті допомогти їй стати кращою. Головним предметом уваги в традиційно-християнському вихованні МП є розвиток їх сумління, що утримує від творення зла, вказує на вчинений проступок проти моралі, застерігає від гріха. Взірцем вихованості в цій стратегії є людина, яка служить Богові й Батьківщині, а отже, у своїй повсякденній життєдіяльності (екзистенції) прагне добра на землі та відповідно визначає свої вчинки [8, 10]. Християнська стратегія виховання є характерною для європейської традиції й нині домінує в культурі, стосунках, освіті і педагогіці більшості європейських держав попри часто декларовану тут релігійну байдужість окремих представників цих суспільств [1, 2].

Палітра антихристиянських стратегій виховання досить обширна і дійсно віддзеркалює фактичне багатоголосся поглядів у різних суспільствах. Навряд чи варто сьогодні побоюватися

реанімації комуністичних ідей і системи цінностей в їх ортодоксальних варіантах. Утрата позицій є доказом їх нежиттєздатності. Такою ж малоймовірною є можливість повернення стратегії нацизму. Історія XX ст. дала людству переконливі уроки щодо цих двох систем цінностей. Вони руйнують сутність людини, перетворюючи її на «засіб», яким маніпулює у своїх цілях владна каста злочинців [6, 9, 10].

Зі сказаного можна було дійти висновку, що ВМО і сучасне виховання МП неминуче піде традиційно-християнським шляхом. Але такий висновок був би передчасним і означав би спробу видати бажане за дійсне. Насправді сучасному українському вихованню загрожує інша небезпека і симптоми її вже відчутні. Головним джерелом загрози є антропоцентризм, який сформувався внаслідок трансформації соціального гуманізму на ґрунті самозадоволеного раціоналізму. Як видається, антропоцентризм є головною причиною духовної кризи низки західних культур [13].

Філософія антропоцентризму бере свій початок у прометеїзмі кінця XIX ст., а своє наукове підґрунтя одержала в теорії Ч. Дарвіна, в концепції бігевіоризму, у дослідях російського фізіолога І. П. Павлова. Як і в інших випадках, в основу відповідної системи цінностей покладено віру, але не в Бога, а в людину, яка трактується тут як «вінець» ніким не керованої сліпої еволюції, як цар і володар Землі. «Человек — это звучит гордо!» — заявив у свій час М. Горький. Антропоцентризм прокладає стежку до поширеного нині «бестіалізму», виразником філософії якого є Ф. Ніцше [1]. Загроза антропоцентризму зумовлена найперше тим, що нашої атеїзованої свідомості зручніше переорієнтуватися на віру в людину, ніж повернутися до спалюваної колись віри предків. У нас людину вже то тут, то там проголошено «найвищою цінністю». Навіть деякі національно-демократичні заяви ідеї людиноцентризму і народоцентризму називають провідними.

Отже, небезпека етично-духовному здоров'ю української нації йде з боку чужої та чужорідної нам культури, особливо кінопродукції, де оспівуються «подвиги» Рембо, термінаторів, пропагується культ насильства і переваги грубої сили над розумом та духовністю, секс, наркоманія, доводиться природність убивства тощо. Нашу молодь, у тому числі студентство ВМНЗ, ця культура приваблює своїм шармом і технічною досконалістю. А тому, простодушно накидаючись на неї, як риба на блешню, ризикуємо всмоктати в себе і гачок бездуховності, того культу «матеріальної людини», яка потурає лише своїм нижчим прагненням. Бо віра у велич і високе призначення людини,

особливо МП, культ людини як святині закінчується цинічним запереченням усього святого в людському житті, прославлінням злого, тваринного начала — втратою самого людського образу [13]. У цьому розумінні на часі бити на сполох і рятувати екологію української душі, яка тепер жадливо забруднюється чужим недоброякісним культурним «товаром».

Антропоцентризм є сприятливим середовищем для розвитку егоцентризму, що завжди завдавав шкоди нашим суспільним цілям. Обидва ці явища є антиподом не лише альтруїзму й емпатії, а й патріотизму, бо не може бути патріотом людина, яка не любить людей, що її оточують і які складають тіло Батьківщини [3, 4, 5].

Отже, повертаючись до нашого остаточного висновку щодо стратегії сучасної української освіти й виховання, сформулюймо її таким чином: якщо хочемо зберегти себе як живий національний організм, то повернення до традиційно-християнських засад освіти, в тому числі ВМО, і виховання мусимо визнати своїм імперативом. «... У християнстві є і буде завжди джерело відродження народів, хоч би в який стан вводила їх історична доля», — писав К. Ушинський [12]. До цього висновку спонукає нас також відчуття національної традиції й історична пам'ять. Українське виховання за добільшовицьких часів завжди було глибоко християнським, а Церква й релігія посідали в ньому вельми помітне місце [9]. Слід зазначити такі корисні для становлення етично-духовних основ ВМО та виховання МП особливості християнства: а) християнство найбільше відповідає природі та характерові українського народу; б) лише християнське виховання, яке базується на етиці, може створювати характери, що служитимуть Батьківщині; в) християнство забезпечує людині здатність сприймати морально-етичні норми як цілісну систему ідеалів, віра в які зумовлює їх дієвість; г) філософія християнства становить основи демократичного світогляду (визнає гідність людини і рівність усіх перед Богом); д) християнська теософія має універсальний характер щодо місця і часу, а тому здатна долати шовінізм і почуття національної винятковості; е) християнство веде до гармонії духовного і тілесного в людині; є) воно має цілісний інструментарій виховання власними методами й засобами [1, 2, 9, 10].

Із переліку зазначених особливостей варто виділити природну схильність українства до християнства. У ментальності українців завжди домінувало чуттєво-духовне над матеріальним, українська душа теоцентрична за своєю природою. Християнські засади несли українська культура, починаючи з княжих часів [11, 12, 13].

Мусимо бути свідомі, що українська культура і ментальність за роки більшовицького режиму зазнали колосальних змін і деформацій [9]. Часом здається, що вони мають навіть мутаційний характер. Та й за цих умов слід іти не від сформованого на ґрунті комуністичної ідеології світогляду і не запозичувати сліпо «європейський прогрес», а відштовхуватися від власної природної, очищеної сутності, від власних, не нав'язаних іззовні історичних прагнень. Ця теза впливає із сутності українського національного виховання. Вказуючи на помилки у побудові освітньої і виховної систем, К. Ушинський однією з них називає прагнення «взяти все в Європи», начебто вона вже розв'язала всі свої питання. Вважаючи, що кожна європейська система освіти й виховання вкорінена у власний ґрунт, він доходить висновку, що така спроба неминуче закінчується невдачею: ми приносимо на наш ґрунт лише «труп» чужої системи [11].

Сучасна українська система ВМО і виховання МП має формуватися як система національна. В широкому розумінні вона передбачає привласнення МП тих цінностей, завдяки яким живе народ і завдяки яким українська нація вирізняється поміж інших.

ВИСНОВКИ

1. Український народ опинився перед вибором, який в історичному сенсі вже є терміновим: або повна катастрофа, або перехід на ідеалістичний світогляд, що ставить духовне вище за матеріальне.
2. Відхід українства від етичних і духовних цінностей християнства під впливом антихристиянських віровчень призвів до негативних наслідків у державі, суспільстві й освіті.
3. У ментальності українців завжди домінувало чуттєво-духовне над матеріальним, українська душа теоцентрична за своєю природою. Ментальність українського суспільства й українське національне виховання історично базувалися на традиціях етичних і духовних цінностей християнства.
4. Стратегією сучасного становлення і розвитку ВМО та виховання МП в Україні є повернення до традиційно-християнських засад, які мають історично продовжити й логічно втілити етичні і духовні цінності християнства в повсякденній побутовій і професійній життєдіяльності, що сприятиме духовному, моральному та фаховому відродженню й розвитку кадрів галузі охорони здоров'я.
5. Складність ситуації у ВМО та кадровому корпусі галузі охорони здоров'я висуває як пріоритетний захід створення у ВМНЗ додипломної і післядипломної освіти кафедр «Богослов'я та етико-духовне християнське виховання».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Вишневський О. І.* Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посібник / О. І. Вишневський. — К.: Знання, 2008. — 566 с.
2. *Войтыла К.* Основания этики / К. Войтыла // Вопр. филос. — 1991. — № 1. — С. 29–60.
3. *Гусакова І. В.* Емпатичні здібності сучасних студентів-медиків / І. В. Гусакова, С. В. Коновалов // Проблеми безперервної медичної освіти та науки. — 2012. — № 3. — С. 13–15.
4. *Льїна В. М.* Психологічні засади інформаційної педагогіки на кафедрі цивільного захисту та медицини катастроф / В. М. Льїна, І. В. Кочін, О. М. Акулова [та ін.] // Психологічні аспекти забезпечення якості післядипломної освіти: Тези доповідей ІХ навч.-метод. конф. ДЗ «ЗМАПО МОЗ України». — Запоріжжя, 2012. — С. 31–32.
5. *Кочін І. В.* Поняття «компетентності» та «компетенції» у підготовці фахівців Державної служби медицини катастроф / І. В. Кочін, Д. В. Ількаєв, О. М. Акулова [та ін.] // Запорозький мед. журн. — 2008. — № 4. — С. 150–152.
6. *Кочін І. В.* Шляхи удосконалення якості освіти лікарів України у контексті Болонського процесу / І. В. Кочін, О. М. Акулова, О. О. Гайволя [та ін.] // Запорозький мед. журн. — 2009. — № 3. — С. 141–144.
7. *Кочін І. В.* Ключові питання викладання предмету «медицина катастроф» у системі післядипломної підготовки лікарів / І. В. Кочін, О. М. Акулова, П. І. Сидоренко // Медична освіта. — 2012. — № 4. — С. 82–84.
8. *Назар П. С.* Основи медичної етики: навч. посібник / П. С. Назар, Ю. Г. Віленський. — К.: Здоров'я, 2002. — 344 с.
9. *Пейкова З. И.* Апостасия как фактор дестабилизации общества / З. И. Пейкова // Социолог. исследования. — 2001. — № 4. — С. 64–70.
10. *Сверстюк Є.* Блудні сини України / Є. Сверстюк. — К.: Знання, 1993. — 256 с.
11. *Ушинський К. Д.* Твори. — В 6 т. / К. Ушинський. — К.: Рад. шк., 1954. — Т. 1. — С. 294–295.
12. *Ушинський К. Д.* Сімейне виховання в творах Костянтина Ушинського / К. Ушинський. — К.: Авангард, 1978. — Ч. 6. — С. 379–383.
13. *Франк С. Л.* Духовные основы общества / С. Франк. — М.: Республика, 1992. — 511 с.